

УДК 374.7 (4)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10\(28\)-945-960](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-945-960)

Купрієвич Вікторія Олександрівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної і вищої освіти Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, вул. Січових стрільців, 52-А, м. Київ, 04053, тел.: (044) 481-38-35, <https://orcid.org/0000-0002-8196-8309>

Антонюк Людмила Анатоліївна старший викладач кафедри професійної і вищої освіти Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, вул. Січових стрільців, 52-А, м. Київ, 04053, тел.: (044) 481-38-35, <https://orcid.org/0000-0001-6484-6185>

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У ХХІ СТОЛІТТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ

Анотація. У статті розглядаються ключові аспекти освіти дорослих у ХХІ столітті в контексті європейської стратегії. Автори аналізують основні виклики, з якими стикається система освіти дорослих, такі як швидкі зміни на ринку праці, технологічні інновації та демографічні зміни. Окрему увагу приділено можливостям, які відкриваються внаслідок інтеграції нових навчальних технологій та підходів, таких як дистанційне навчання та гнучкі освітні програми. Стаття підкреслює важливість безперервного навчання для підвищення конкурентоспроможності дорослих в умовах сучасного світу, а також роль державних і приватних ініціатив у забезпеченні доступу до якісної освіти.

Освіта та навчання є частиною рішення, що дозволяє надати більшій кількості людей гідну роботу та краще реагувати на навички, необхідні економіці. В умовах швидкого технологічного прогресу та пов'язаних з цим змін у вимогах до роботи безперервне навчання має ґрунтуватися на міцній співпраці та синергії між промисловістю, освітою, навчанням та закладами освіти. Водночас системи освіти та навчання мають адаптуватися до цієї реальності. Зокрема, вже недостатньо надавати молодим людям фіксований набір навичок чи знань; їм необхідно розвивати широкий набір компетенцій та здатність адаптуватися до змін. Таким чином, потреба і цінність перспективи безперервного навчання, коли люди набувають нових і актуальніших компетенцій протягом усього свого життя, більш очевидні, ніж будь-коли.

Сьогодні жоден випускник школи, закладу професійної (професійно-технічної) освіти, коледжу, інституту або університету не може дозволити собі спинитись на досягнутому рівні знань. Лише навчання в дорослому віці, освіта протягом усього життя можуть забезпечити збереження і покращення професійного і суспільного статусу людини. Вже не потребує доказів той факт, що відношення до освіти дорослих змінюється, як серед педагогів, так і серед широких кіл громадськості. Сьогодні декларується ідея довічної незавершенності освіти для дорослої людини.

Ключові слова: освіта дорослих, безперервна освіта, компетентність, професійна підготовка, формальна освіта, неформальна освіта, стратегії розвитку.

Kupriyevych Viktoriya Oleksandrivna Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional and Higher Education of the Central Institute of Postgraduate Education of the State Institution of Higher Education «University of Educational Management» of NAES of Ukraine, Cichovykh Striltsiv St., 52-A, Kyiv, 04053, tel.: (044) 481-38-35, <https://orcid.org/0000-0002-8196-8309>

Antoniuk Liudmyla Anatoliivna Senior Lecturer of the Department of Professional and Higher Education of the Central Institute of Postgraduate Education of the State Institution of Higher Education «University of Educational Management» of NAES of Ukraine, Cichovykh Striltsiv St., 52-A, Kyiv, 04053, tel.: (044) 481-38-35, <https://orcid.org/0000-0001-6484-6185>

ADULT EDUCATION IN THE 21ST CENTURY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF THE EUROPEAN STRATEGY

Abstract. The article examines the key aspects of adult education in the 21st century in the context of the European strategy. The authors analyze the main challenges facing the adult education system, such as rapid changes in the labor market, technological innovations and demographic changes. Opportunities arising from the integration of new educational technologies and approaches, such as distance learning and flexible educational programs are under special attention. The article emphasizes the importance of continuous learning to increase the competitiveness of adults in the modern world, as well as the role of public and private initiatives in providing access to quality education.

Education and training are part of the solution to getting more people into

decent work and better responding to the skills the economy needs. In conditions of rapid technological progress and related changes in work requirements, lifelong learning must be based on strong collaboration and synergy between industry, education, training and educational institutions. Education and training systems must also adapt to this reality. In particular, it is no longer enough to provide young people with a fixed set of skills or knowledge; they need to develop a broad set of competencies and the ability to adapt to change. Thus, the need and value of a lifelong learning perspective, where people acquire new and more relevant competencies throughout their lives, is more evident than ever.

No graduate of a school, institution of professional (vocational and technical) education, college, institute or university can now afford to stop at the achieved level of knowledge. Only adult education and lifelong education can preserve and improve a person's professional and social status. The facet that the attitude towards adult education is changing, both among teachers and among the general public, no longer needs evidence. Today, the idea of lifelong incompleteness of education for an adult is announced.

Keywords: adult education, continuing education, competence, vocational training, formal education, non-formal education, development strategies.

Постановка проблеми. Дослідники відмічають, що для досягнення соціального успіху, сучасна людина має принаймні чотири рази змінити сферу професійної діяльності. Для тих, хто тривалий час працює в одній галузі, необхідно оновлювати та підвищувати свою кваліфікацію не менше одного разу на три роки.

Європейська опора соціальних прав (European Pillar of Social Rights) своїм першим принципом зазначає, що кожна людина має право на якісну та інклюзивну освіту, професійну підготовку та навчання протягом усього життя для підтримки і набуття навичок, які дозволяють повноцінно брати участь у житті суспільства та бути успішним на ринку праці. У документі також йдеться про право кожної людини «на своєчасну та індивідуальну допомогу для покращення перспектив працевлаштування чи самозайнятості, на професійну підготовку та перекваліфікацію, на безперервну освіту та на підтримку у пошуку роботи». Сприяння розвитку компетенцій є однією з цілей Європейського освітнього простору, який зможе «використовувати весь потенціал освіти та культури як рушійних сил для створення робочих місць, соціальної справедливості, активного громадянства, а також засобів для сприйняття європейської ідентичності у всьому її різноманітті» [1].

Цілком очевидно, що вже зараз сучасний світ живе в умовах стрімких змін, швидкість яких у найближчому майбутньому буде лише збільшуватись. Нещодавно в наукових колах з'явився навіть термін – «рідкий світ», тобто світ, який не має «застиглих форм», який (як рідина) знаходиться в постійному русі, постійно змінює свою форму залежно від обставин, які пропонує життя [2].

Четверта промислова революція, про початок якої не так давно заговорили на одній з промислових виставок у ГанOVERІ (Німеччина) і яка вже вносить достатньо серйозні зміни в економічний розвиток ряду провідних країн світу, ставить нові завдання і перед національними освітніми системами. Знання і навички, отримані в результаті шкільної та професійно освіти виявляються недостатніми для повноцінної професійної діяльності. «Біла книга про майбутнє Європи» наголошує, що ймовірно більшість дітей, які вступають сьогодні до початкової школи, зрештою працюватимуть на нових типах роботи, які ще не існують, і що для того, щоб впоратися з цим, потрібні величезні інвестиції у формування потрібних навичок та серйозне переосмислення систем освіти і безперервного навчання [3].

За даними світової статистики, загальна кількість дорослих, які навчаються, починає перевищувати сумарну кількість учнів в закладах середньої освіти. Так, за даними Global report on adult learning and education (GRALE) кількість дорослих, які навчаються в системі формальної й неформальної освіти у першому десятилітті ХХІ ст. в країнах Євросоюзу перевищувала 37%. Загалом, за участю дорослих в різних освітніх програмах країни об'єднано у чотири групи. До першої групи належать країни, де навчаються понад 50% дорослого населення (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія, Ісландія); у другій групі країни, де кількість дорослих людей, які навчаються становить 35-50% (Австралія, Канада, Нова Зеландія, США, Австрія); до третьої групи належать країни, що мають від 20 до 35% дорослих «учнів» (Бельгія, Франція, Іспанія, Чехія). І нарешті четверта група країн, до якої входить Україна, – загальна кількість дорослих, що навчаються становить тут менше 20% [4].

Переміщення основного освітнього акценту зі шкільної освіти на освіту дорослих практично в усіх європейських країнах (і не лише) відбувається, на нашу думку, ще й тому, що однією з особливостей мислення, притаманних учням підліткового віку та віку ранньої юності є виразне домінування пріоритетів «даної миті» над потребами раціональної побудови і розвитку життєвої стратегії. Тобто, коли перед підлітком постає

вибір – витратити свій час на вивчення корисних, але не завжди цікавих наук, на здобування навичок, які знадобляться в його майбутній професійній діяльності, чи весело відпочити в компанії своїх однолітків, – переважна більшість підлітків обере друге. До того ж (через ті ж особливості «підліткового» мислення і недостатній життєвий досвід) значна частина молоді досить невиразно уявляє собі майбутню професію, а, отже, і «список компетенцій», які незабаром їм знадобляться.

Слід зауважити також, що й достатньо великий процент дорослого населення не зможе сьогодні обрати ті знання, навички і компетенції, які знадобляться їм, їх дітям або учням навіть у недалекій перспективі. Адже жоден експерт аргументовано і обґрунтовано не визначить зараз ті шляхи, якими будуть розвиватись економіки країн світу в епоху вище згаданої четвертої промислової революції, і не опише ті наслідки (позитивні і негативні), які ми отримаємо в результаті цього розвитку.

Більшість європейських країн стикається з іншою тенденцією – старіння населення. Очікується, що доля населення старше 60 років збільшиться з 10% у 2000 році до 21,8% у 2050 році. Старіння населення вплине на попит на фахівців у секторах, таких як догляд за літніми людьми тощо. Літні робітники будуть вимушені покращувати свої навички в області цифрових та інших технологій, щоб зберегти свої можливості щодо працевлаштування. Вони потребуватимуть перепідготовки і підвищення кваліфікації у відповідь на швидку зміну потреб ринку праці.

Значне збільшення частки населення літнього та похилого віку притаманне також для України. У зв'язку з цим необхідна розбудова нової філософії сприйняття старіння та стратегії забезпечення старості для кожної окремої людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються безперервної освіти і освіти дорослих, стоять у центрі суспільних обговорень та наукових дискусій вже багато десятиліть.

Питанням освіти дорослих присвятили свої праці Н. Абашкіна, Т. Андрющенко, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Отич, Л. Пуховська, Л. Сергеева, С. Сисоева, Л. Сігаєва, Т. Сорочан. А також Х. Зеель (H. Seel), К. Кросс (K. Cross), К. Пел (K. Pehl), Дж. Хекман (J. Heckman), Й. Шайпл (J. Scheipl) та інші.

Стратегічний підхід до розв'язання проблем організації системи освіти дорослих демонструє Європейський Союз. Але поряд з цим, у науковій літературі немає цілісного узагальнення європейського «вектору спрямування» цієї області освіти.

Метою статті є дослідження сучасних викликів і можливостей у сфері освіти дорослих в XXI столітті в контексті європейської стратегії. Автори прагнуть визначити ключові тенденції та проблеми, що впливають на систему освіти дорослих, а також проаналізувати ефективність існуючих ініціатив і програм. Крім того, стаття має на меті надати рекомендації щодо впровадження інноваційних підходів і технологій, що можуть покращити доступність та якість навчання, сприяючи безперервному професійному розвитку та соціальній інтеграції дорослих. **Методи дослідження** – теоретичний аналіз і синтез ідей, результатів, теоретичних положень, представлених у науково-педагогічній літературі; узагальнення та систематизація результатів існуючих досліджень з даної теми.

Дана стаття є логічним продовженням наших попередніх публікацій, в яких ми розглядали проблему освіти дорослих та безперервності розвитку професійних якостей фахівців [5; 6; 7; 8; 9].

З огляду на це, **завданням статті** є вивчення міжнародних нормативних документів та досвіду щодо освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу. У документах Європейського союзу, ЮНЕСКО зазначено, що розвиток освіти дорослих має здійснюватися комплексно у рамках освіти упродовж життя. Освіта дорослих має власний вектор розвитку, тісно пов'язаний з іншими інститутами суспільства і є чинником, який забезпечує безпосередній розвиток особистості.

Найбільш широке визначення «дорослої людини» було надано на Генеральній сесії ЮНЕСКО в Найробі 1976 року: дорослим прийнято називати будь-яку людину, що визнана дорослою в тому суспільстві, до якого вона належить.

Регулярно, раз на 12 років проводиться Міжнародна конференція ЮНЕСКО з питань освіти дорослих (CONFINTEA). Перша Конференція відбулася в Ельсінорі (Данія, 1949 р.), наступні конференції проходили: у Монреалі (Канада, 1960 р.), у Токіо (Японія, 1972 р.), в Парижі (Франція, 1985 р.), у Гамбурзі (Німеччина, 1997 р.), у Белені (Бразилія, 2009 р.) та у Марракеші (Марокко, 2022 р.). Ці конференції є місцем дискусій, діалогів на міжнародному рівні та прийняття важливих рішень у сфері освіти дорослих.

Так, V Міжнародна конференція з питань освіти дорослих (Гамбург, Німеччина, 1997 р.), у якій брали участь делегати з 140 країн світу і яка проходила під гаслом «Освіта дорослих: ключ у XXI столітті», підкреслила, що освіта дорослих є необхідною складовою частиною освіти впродовж усього життя. А також надала концепції «безперервної освіти» статус освітньо-політичної стратегії XXI століття.

На вищезазначеній конференції була прийнята «Гамбурзька декларація про навчання дорослих», де зазначалось: «Освіта дорослих це право;

це – один із ключів, які відчиняють двері у XXI століття. Така освіта є результатом активної громадянської позиції та умовою для всебічної участі у житті суспільства. Це потужна концепція, що сприяє екологічно стійкому розвитку, сприяє демократії, справедливості, рівноправності чоловіків і жінок, науковому, соціальному та економічному розвитку, а також розбудові світу, в якому на зміну жорстоким конфліктам придуть діалог і культура, світу, що ґрунтуються на справедливості. Навчання дорослих може допомогти у справі формування особистості та зробити життя осмисленим» [10, с. 5].

Доповідь, підготовлена Міжнародною Комісією з освіти для XXI століття за рекомендацією ЮНЕСКО, відобразила алгоритм динамічного розвитку людства в новому столітті та нові вимоги до освіти.

Цілями освіти дорослих було визначено:

- безперервний розвиток особистості людини;
- адаптацію людини до змін в економіці, культурі і суспільстві;
- набуття людиною навичок і умінь самостійно вирішувати задачі, що

стоять перед нею [10].

На Всесвітньому форумі з питань освіти, який відбувся у травні 2015 року в Інчхоні (Корея), були підведені підсумки минулих 15 років. У прийнятій Інчхонській декларації – «Освіта-2030: забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти і навчання впродовж усього життя» були намічені конкретні кроки щодо вирішення освітніх проблем на період до 2030 року. У ній йдеться про необхідність створення можливостей для якісного навчання впродовж усього життя в усіх структурах і на всіх рівнях освіти. Це включає в себе рівноправний і розширений доступ до технічної та професійної освіти, а також вищої освіти та науковим дослідженням [11].

Увага зосереджена й на забезпеченні доступу до інформації для якісного й результативного навчання, на ефективному наданні послуг у сфері освіти, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології.

Сторонами обговорювалася нова концепція освіти «На шляху до 2030 році». Зміст її полягає в якісному перетворенні життя людей за допомогою освіти, якій належить важлива роль як основній рушійній силі у досягненні усіх Цілей сталого розвитку. В її основу покладена гуманістична концепція освіти і розвитку, яка ґрунтується на усвідомленні значимості прав і гідності людини, соціальної справедливості, захисту культурного, мовного й етнічного розмаїття.

У травні 2018 року Рада Європейського союзу в «Рекомендаціях з ключових компетенцій для навчання протягом життя» визначила вісім основних компетенцій, необхідних для самореалізації, здорового і

стабільного способу життя, можливості працевлаштування, активної громадянської позиції та соціальної інтеграції [12]:

1. Грамотність. Розвиток грамотності формує основу для подальшого навчання та подальшої мовної взаємодії. Залежно від контексту, грамотність може бути розвинена рідною мовою, мовою навчання та/або офіційною мовою країни чи регіону.

2. Багатомовність (знання іноземних мов). Здатність використовувати різні мови належним чином та ефективно для спілкування. Люди повинні вміти використовувати мовні інструменти відповідним чином та вивчати мови формально, неформально та інфіційно протягом усього життя.

3. Математичні, наукові, технологічні та інженерні навички. Математична компетентність – це здатність розвивати та застосовувати математичне мислення для вирішення низки проблем у повсякденних ситуаціях. Компетентність у науці, технології та інженерії передбачає розуміння змін, викликаних діяльністю людини, та відповідальність за них кожного окремого громадянина.

4. Цифрова компетентність. Передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі в житті суспільства.

5. Навички міжособистісного спілкування та здатність засвоювати нові компетенції. Здатність розмірковувати про себе, ефективно керувати часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими, зберігати стійкість та керувати власним навчанням та кар'єрою. Ця компетенція включає здатність справлятися з невизначеністю і складністю, вчитися навчатися, підтримувати свій фізичний і емоційний добробут, проявляти чуйність і керувати конфліктами.

6. Громадянська компетентність. Здатність діяти як відповідальні громадяни та повною мірою брати участь у суспільному та соціальному житті.

7. Підприємливість. Ця компетенція відноситься до здатності діяти відповідно до можливостей та ідей і перетворювати їх у цінності для інших. Вона заснована на креативності, критичному мисленні та вирішенні проблем, прояві ініціативи та наполегливості, а також здатності працювати спільно для планування й управління проектами, що мають культурну, соціальну чи комерційну цінність.

8. Культурна обізнаність та самовираження. Має на увазі розуміння і повагу до того, як творчо виражаються і передаються ідеї та смисли в різних культурах і за допомогою різних видів мистецтва та інших

культурних форм. Передбачає участь у розумінні, розвитку та вираженні власних ідей та почуттів, місця чи ролі в суспільстві різними способами та у різних контекстах.

Всі вони однаково важливі, кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві.

Такі навички як критичне мислення, робота в команді, навички спілкування і ведення переговорів, аналітичні здібності, креативність і навички міжкультурного спілкування вбудовані в ці ключові компетенції.

У 2019 році Європейська асоціація Освіти дорослих оновила свій Маніфест про навчання дорослих у XXI столітті [13].

Європейська Асоціація з освіти дорослих (European Association for the Education of Adult - EAEA) є неурядовою організацією. Її членами є 137 організацій з 44 країн Європи. Нині Асоціацію називають «голосом неформального сектору освіти дорослих в Європі». Завданням згаданої Асоціації є популяризація цього сектору освітньої сфери та забезпечення доступу до освіти усіх бажаючих.

Своїм Маніфестом Асоціація підкреслює, що освіта дорослих є ключовим знаряддям вирішення багатьох викликів і проблем у сучасному суспільстві в усьому світі і, зокрема, в Європі, а також визначає 9 напрямів, за якими освіта дорослих може зробити свій внесок у розвиток загальноєвропейської політики: активне громадянство та демократія; здоров'я та самопочуття; життєві навички особи; соціальна згуртованість, справедливість та рівність; зайнятість та робота; перехід на цифрові технології; міграція та демографічні зміни; сталість; європейська та міжнародна політика.

У стратегічній програмі «Європа 2030» проголошено простворення освітньої зони до 2025 року з метою використання всього потенціалу освіти і культури як «драйверів для створення робочих місць, економічного зростання та соціальної справедливості» [14]. Основний акцент зроблено на поліпшенні рівного доступу до інклюзивної і високоякісної освіти та навчання на всіх етапах життя людини, починаючи з раннього дитинства, – до вищої освіти і освіти дорослих. Серед окреслених умов сталого розвитку європейських країн є: посилення практичної спрямованості освітнього процесу; зміцнення зв'язків науки і бізнесу для обміну найкращими практиками та стимулювання інноваційних проєктів.

Як приклад уважного і турботливого державного підходу до питання організації системи освіти дорослих варто навести приклад Німеччини.

Наразі Німеччина є однією з лідируючих держав європейської спільноти з економічного розвитку та якості освіти. Вона внесла значний

вклад в розвиток світової педагогічної науки, має багатовіковий досвід освітньої діяльності та одну з найкращих у світі систем організації освіти дорослих. На сьогодні галузь освіти дорослих в Німеччині є найбільшим освітнім сектором за кількістю учасників.

Чисельні роботи німецьких вчених-андрагогів свідчать про те, зародження системи освіти дорослих в Німеччині починається у кінці 18 століття. Однією з форм освіти дорослих того часу були так звані «спілки» («Gesellschaften»). У 1794 році в Прусьському загальному земському збірнику законів було дозволено створювати освітні спілки, при умові, що вони не будуть діяти проти суспільного порядку, спокою і безпеки. Починають діяти літературні («literarische»), моральні («moralische») і читацькі спілки («Lese- Gesellschaften»), які функціонували як ранні форми освіти дорослих [15]. На той час у Німеччині існувало понад 430 таких спілок, де проводили літературні вечори, робили доповіді.

Історія розвитку системи освіти дорослих в Німеччині налічує практично два століття. Як вже зазначалось вище, сучасна система освіти дорослих у Німеччині є однією з найефективніших у світі. Її формування відбувалось поступово, переживаючи періоди розквіту і стагнації.

Нині структура освітніх закладів для дорослих достатньо різноманітна. Федеральний уряд і землі фінансують понад дві тисячі закладів, з яких близько тисячі – це народні університети («Volkshochschulen»).

Сьогодні народні університети є найбільш розповсюдженими і доступними закладами освіти дорослих. Відповідно до офіційного документу «Положення і задачі народного університету» («Stellung und Aufgabe der Volkshochschule») Німецького союзу народних університетів («Deutscher Volkshochschulverband» – DVV) 1978 року, центральними характеристиками діяльності народних університетів є відкритість, різноманіття пропозицій, вирівнювання соціальних шансів та скорочення випадків дискримінації. Освіта дорослих не сприймається у Німеччині як суто приватна справа. Вона є фундаментальним загальнодержавним завданням, яким мають займатись переважно державні освітні центри. Народні університети в змозі виконувати офов'язки і функції таких державних центрів

«Центри освіти дорослих відкриті для всіх людей незалежно від віку, статі та походження, соціального статусу або рівня освіти, віросповідання чи переконань. Вони відкриті для людей з фізичними вадами і без. Запрошують людей з різними/протилежними поглядами до діалогу» [16].

Фінансування народних університетів складається з коштів, які виділяють громади, коштів федеральних земель, а також з власних доходів закладів.

Народні університети працюють за принципом орієнтації на учасника освітнього процесу («Teilnehmerorientierung»). Групи населення, що можуть зацікавитись освітою лише при умові особливого підходу (так звані «цільові групи»), особливо підтримуються. До таких «особливих учнів» належать літні люди, безробітні, неписьменні, інваліди, іноземці, жінки. Близько 15% всіх курсів задовольняють освітні потреби саме цих категорій населення.

Народні університети пропонують отримати освіту в таких сферах: мова (30%), здоров'я (29%), культура і формування особистості (17%), професійна освіта (14%), політика/суспільство/середовище проживання (8%), завершення початкової освіти/отримання повної шкільної освіти (2%) [17].

Досвід організації системи освіти дорослих Німеччини безумовно є корисним для України, входження якої в європейську спільноту має супроводжуватись впровадженням основних європейських освітніх проєктів.

Маємо відмітити також, що не слід розглядати освіту дорослих лише як можливість покращити свої професійні навички. Адже життя людини не повинно обмежуватись лише професією, якою б потрібною, корисною і улюбленою вона не була. Інакше не уникнути «професійного вигорання». Вважаємо доцільним навести цитату з «Висновку Німецького комітету з виховання та освіти» («Das Gutachten des Deutschen Ausschusses für das Erziehungs- und Bildungswesen») ще від 1960 року, яка, на нашу думку, є актуальною ще й до цього часу: «Освіченою людиною в дорослому суспільстві стає той, хто живе в постійному прагненні зрозуміти самого себе, суспільство й світ, і діяти відповідно до цього розуміння» [18].

Допитливість, цікавість до навколишнього середовища і відкритість до всього нового є, по суті, природною формою життєдіяльності людини, тобто само собою зрозумілим. Однак, оскільки навчання пов'язане з напругою, труднощами і почуттям невпевненості, то бажання уникнути навчання цілком закономірне. Отже, повинна постійно посилюватись і підтримуватись мотивація.

Доречно навести відоме латинське висловлювання: «prodesse et delectare», тобто, що приносить користь і радує, те й мотивує. Це правило потрібно враховувати і для організації освіти дорослих: вони повинні бачити користь в освітніх заходах не лише для професійного зростання, а також і для повсякденного життя, для відчуття самодостатності, для розширення кругозору. Освіта має бути пов'язана у дорослих з позитивними емоціями і направлена як на отримання знань і умінь, так і на відчуття задоволення. У такому випадку виконанню складного завдання сприяє поява почуття радості.

Є фактори, що спонукають, стимулюють участь дорослих в навчанні, і фактори, що перешкоджають цій участі. Якщо переважають фактори, що

перешкоджають, то участь в освітньому процесі мало ймовірна. Система факторів, що впливають на освітній процес, представлена в таблиці 1 [19]:

Таблиця 1

Система факторів, що впливають на участь в освіті дорослих

	Фактори, що спонукають	Фактори, що перешкоджають
<i>«Біографія» освіти</i>	Позитивний досвід, приємні спогади про школу / освіту в дорослому віці	Неприємні шкільні спогади, шкільні невдачі, багаторазове переривання участі в освіті дорослих
<i>Здатність до адаптації</i>	Оптимістичні перспективи, почуття відповідальності, ефективне вирішення проблем, відкритість для нового досвіду	Песимістичні перспективи, перекладання провини на інших, уникнення вирішення проблем, замкнутість у собі
<i>Соціальне оточуюче середовище</i>	Активна взаємодія з групою дорослих учнів, відсутність прагматичної оцінки, соціальний стимул до освіти дорослих, навчання разом зі знайомими, впевненість у статусі	Відсторонене ставлення до групи дорослих учнів, прагматична оцінка дійсності, відсутність соціального стимулу, навчання без знайомих, загроза статусу
<i>Ситуація застосування</i>	Конкретна можливість багатопланового застосування набутих знань/навичок, впевненість в здатності вирішити задачу або змінити ситуацію	Неясна перспектива застосування набутих знань/навичок, слабка впевненість в здатності вирішити задачу або змінити ситуацію
<i>Пропозиції в сфері освіти</i>	Установа/керівництво курсів знайоме, учасники групи знайомі, вимоги співмірні до рівня освіти	Установа/керівництво курсів незнайоме, учасники групи незнайомі, надмірні вимоги до рівня освіти
<i>Умови</i>	Час Відстань Затрати Здоров'я Зобов'язання Конкуруючі пропозиції	

Висновки. У статті розглянуто основні виклики та можливості, які стоять перед освітою дорослих у XXI столітті в контексті європейської стратегії. По-перше, швидкі зміни на ринку праці та технологічні інновації вимагають гнучкості у навчальних програмах, що сприятиме адаптації дорослих до нових умов. По-друге, інклюзивність та доступність освіти залишаються критично важливими, зокрема для уразливих груп населення.

Постійні стрімкі зміни сучасного життя, швидкість яких лише збільшуватиметься, а також ряд інших особливостей розвитку XXI століття змінюють відношення до освіти дорослих як серед педагогів, так і серед

широких кіл громадськості. Сьогодні декларується ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини.

Навчання протягом усього життя відводиться особлива роль у плані створення умов для здорового старіння та активної участі дорослого населення у соціально-економічному розвитку.

Попит на професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації й надалі еволюціонуватиме, оскільки працівникам доведеться змінювати роботу кілька разів протягом трудового життя.

Аналіз документів ЄС свідчить про те, що третє десятиліття поспіль питання розвитку системи освіти дорослих не сходить з порядку денного європейської освітньої спільноти.

Література:

1. European Pillar of Social Rights - Building a fairer and more inclusive European Union. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1226&langId=en>

2. Romanova, G., Petrenko, L., Romanov, L., Kupriyevych, V., & Antoniuk, L. (2022). Digital technologies as a driver of professional development of teachers of vocational education establishments, *Education and Upbringing of Youth in New Realities: Perspectives and Challenges*, Youth Voice Journal Vol. IV pp. 67-80. ISBN(ONLINE): 978-1-911634-60-7 (Scopus). URL: DIGITAL TECHNOLOGIES AS A DRIVER OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION ESTABLISHMENTS – RJ4ALL PUBLICATIONS

3. White paper on the future of Europe. URL: https://wayback.archive-it.org/12090/20191119184045/https://ec.europa.eu/commission/priorities/democratic-change/future-europe/white-paper-future-europe_en

4. Global report on adult learning and education (GRALE), UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg 2009, op. Cit. URL: <https://www.uil.unesco.org/en/adult-education/global-report-grale>

5. Купрієвич В.О. Зміст та функції післядипломної освіти як складової професійного розвитку педагогічних працівників в умовах відкритої освіти. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації*: збірник наукових праць з матеріалами VII Міжнародної наукової конференції, м. Вінниця, 28 червня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп». 2024. 212 с. С. 193-196. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741636/>

6. Купрієвич В.О. Розвиток професіоналізму педагогічних та науково-педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 квітня 2021 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2021. С. 105-105. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725161/>

7. Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритої освіти: освітня практика: метод.реком. / авт.кол.: Л.М. Петренко, Л.Ю. Султанова, П.С. Олешко, В.О. Купрієвич та ін. / за наук. ред. Л.М. Петренко. Луцьк: Волиньполіграф, 2021. 92 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725123/>

8. Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритої освіти. [Сергеєва Л.М., Муранова Н.П., Микитюк С.М. та ін.]: методичний посібник. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2023. 218 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738176/>

9. Сергеева Л.М., Муранова Н.П., Купрієвич В.О. Позитивні практики розвитку цифрової компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти: досвід Китайської Народної Республіки. *Професійна педагогіка*. Київ. 2022. Том 2. № 25. С. 147-156. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.147-156> URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735198/>

10. Концепція освіти дорослих в Україні / уклад. Лук'янова Л.Б. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 24 с.

11. Incheon Declaration Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/pt/167341467987876458/pdf/101711-WP-Box393265B-PUBLIC-incheon-declarationADD-ALL-LANGUAGES.pdf>

12. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vkl58h3b4s8n>

13. Маніфест про навчання дорослих у XXI столітті. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/Publications/eaea_manifesto_ukraine_2019_print.pdf

14. Reflection paper towards a sustainable EUROPE by 2030 / European Commission. Brussels, 2019. 132 p. URL: https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_en

15. Nuissl, E., Pehl, K. Porträt Weiterbildung. Deutschland. 3. Auflage. W. Bertelsmann Verlag GmbH, 2004. 72 S.

16. Volkshochschule – Bildung in öffentlicher Verantwortung. URL: https://www.volkshochschule.de/medien/downloads/verbandswelt/dvv/selbstververstaendnis/vhs_Kurzfassung_final.pdf

17. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung. Trends der Weiterbildung: DIE-Trendanalyse 2010. Bertelsmann, 2010. 183 S.

18. Otto, V. (2007). Zur Situation und Aufgabe der deutschen Erwachsenenbildung (1960). das Gutachten des deutschen Ausschusses für das Erziehungs- und Bildungswesen. In Koerrenz, Ralf [Hrsg.]: Wegweisende Werke zur Erwachsenenbildung, 365–378. URL: <http://www.die-bonn.de/id/25418>

19. Nolda S. Erwachsenenbildung in der Wissensgesellschaft. Klinkhardt, 2002. 189 S.

References:

1. European Pillar of Social Rights - Building a fairer and more inclusive European Union. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1226&langId=en>

2. Romanova, G., Petrenko, L., Romanov, L., Kupriyevych, V., & Antoniuk, L. (2022). Digital technologies as a driver of professional development of teachers of vocational education establishments, *Education and Upbringing of Youth in New Realities: Perspectives and Challenges*, Youth Voice Journal Vol. IV pp. 67-80. ISBN(ONLINE): 978-1-911634-60-7 (Scopus). URL: DIGITAL TECHNOLOGIES AS A DRIVER OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION ESTABLISHMENTS – RJ4ALL PUBLICATIONS

3. White paper on the future of Europe. URL: https://wayback.archive-it.org/12090/20191119184045/https://ec.europa.eu/commission/priorities/democratic-change/future-europe/white-paper-future-europe_en

4. Global report on adult learning and education (GRALE), UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg 2009, op. Cit. URL: <https://www.uil.unesco.org/en/adult-education/global-report-grale>

5. Kuprievych V.O. Zmist ta funktsii pislidyplomnoi osvity yak skladovoi profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh vidkrytoi osvity [The content and functions of postgraduate education as a component of the professional development of pedagogical workers in the conditions of open education] *Naukovyi prostir: aktualni pytannia, dosiahnennia ta innovatsii*: zbirnyk naukovykh prats z materialamy VII Mizhnarodnoi naukovo konferentsii, m. Vinnytsia, 28 chervnia, 2024 r. / Mizhnarodnyi tsentr naukovykh doslidzhen. Vinnytsia: TOV «UKRLOHOS Hrup». 2024. 212 s. S. 193-196. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741636/> [in Ukrainian].

6. Kuprievych V.O. Rozvytok profesionalizmu pedahohichnykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh pislidyplomnoi osvity [Development of the professionalism of pedagogical and research-pedagogical workers in the conditions of postgraduate education] *Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maibutnoho pedahoha v umovakh osvitnikh transformatsii*: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (2 kvitnia 2021 r.) / Hlukhivskiy NPU im. O. Dovzhenka. Hlukhiv, 2021. S. 105-105 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725161/> [in Ukrainian].

7. Profesiyni rozvytok pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh vidkrytoi osvity: osvitalia praktyka: [Improving the qualifications of pedagogical and research-pedagogical workers in the conditions of open education: educational practice] metod.rekom. / avt.kol.: L.M. Petrenko, L.Iu. Sultanova, P.S. Oleshko, V.O. Kuprievych ta in./ za nauk. red. L.M. Petrenko. Lutsk: Volynpolihraf, 2021. 92 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725123/> [in Ukrainian].

8. Profesiyni rozvytok pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh vidkrytoi osvity [Improving the qualifications of pedagogical and research-pedagogical workers in the conditions of open education] [Serheieva L.M., Muranova N.P., Mykytiuk S.M. ta in.]: metodychni posibnyk. Chernivtsi: Vydavnychi dim «Bukrek», 2023. 218 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725123/> [in Ukrainian].

9. Serheieva L.M., Muranova N.P., Kuprievych V.O. Pozytyvni praktyky rozvytku tsyfrovoi kompetentnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv vyshchoi osvity: dosvid Kytaiskoi Narodnoi Respubliki [Positive practices for the development of digital competence of scientific and pedagogical workers of higher education institutions: the experience of the People's Republic of China.] *Profesiina pedahohika*. Kyiv. 2022. Tom 2. № 25. S. 147-156. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.147-156> URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735198/> [in Ukrainian].

10. Kontsepsiia osvity doroslykh v Ukraini [The concept of adult education in Ukraine]/ uklad. Lukianova L.B. Nizhyn : PP Lysenko M.M., 2011. 24 s. [in Ukrainian].

11. Incheon Declaration Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/pt/167341467987876458/pdf/101711-WP-Box393265B-PUBLIC-incheon-declarationADD-ALL-LANGUAGES.pdf>

12. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vk158h3b4s8n>

13. Manifest pro navchannia doroslykh u 21 stolitti [Manifesto on adult education in the 21st century] URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraina_pics/Publications/eaea_manifesto_ukraina_2019_print.pdf [in Ukrainian].

14. Reflection paper towards a sustainable EUROPE by 2030 / European Commission. Brussels, 2019. 132 p. URL: https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_en

15. Nuissl, E., Pehl, K. Portrait of continuing education. Germany. 3rd edition. W. Bertelsmann Verlag GmbH, 2004. 72 S. [in German]

16. Volkshochschule – Education in Public Responsibility. URL: https://www.volkshochschule.de/medien/downloads/verbandswelt/dvv/selbstververstaendnis/vhs_Kurzfassung_final.pdf [in German]

17. German Institute for Adult Education. Trends in continuing education: DIE trend analysis 2010. Bertelsmann, 2010. 183 S. [in German]

18. Otto, V. (2007). On the situation and task of German adult education (1960). The report of the German committee for education and training system. In Koerrenz, Ralf [Hrsg.]: Wegweisende Werke zur Erwachsenenbildung, 365–378. URL: <http://www.die-bonn.de/id/25418> [in German]

19. Nolda S. Adult education in the knowledge society. Klinkhardt, 2002. 189 S. [in German]